

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

*Т. О. Кірсанова, канд. екон. наук, доцент;
Н. А. Дьяченко, студентка,
Сумський державний університет, м. Суми*

Ця стаття присвячена дослідженню необхідності фінансового планування, яке в ринковому середовищі сприяє правильному та ефективному забезпеченню фінансовими ресурсами підприємства. На сьогодні практично кожне підприємство знаходиться в ситуації невизначеності та невпевненості в завтрашньому дні, оскільки економіка країни є мінливою і ніхто не захищений від економічних ризиків. Фінансове планування може стати тією альтернативою, яка сприятиме економічному зростанню та відносній захищеності підприємств.

Ключові слова: *план, фінансовий план, фінансове планування, ефективність фінансового планування.*

Данная статья посвящена исследованию необходимости финансового планирования, которое в рыночной среде способствует правильному и эффективному обеспечению финансовыми ресурсами предприятия. На сегодняшний день практически каждое предприятие находится в ситуации неопределенности и неуверенности в завтрашнем дне, так как экономика страны является изменчивой и никто не защищен от экономических рисков. Финансовое планирование может стать той альтернативой, которая будет способствовать экономическому росту и относительной защищенности предприятий.

Ключевые слова: *план, финансовый план, финансовое планирование, эффективность финансового планирования.*

ВСТУП

Становлення нових та поступова зміна досьгоднішніх економічних і соціальних відносин в Україні впливають на формування фінансової системи та відповідних методів управління фінансами. Фінансове планування як важлива складова механізму фінансової системи та одна із функцій управління підприємством є актуальною за сучасних умов, коли істотним для діяльності є вплив глобалізації, поступової інформатизації суспільства та його інноваційного розвитку.

Перехід від директивного до індикативного планування, що здійснювався в Україні наприкінці ХХ ст., потребував реформування фінансового планування. Водночас відсутність у цей період належного методологічного, методичного й організаційного забезпечення фінансового планування діяльності підприємств, що враховувало б умови їх функціонування у конкурентному середовищі, призвела до відмови від планування і запровадження оперативного управління фінансами.

Окремі методологічні, методичні й організаційні аспекти фінансового планування досліджуються українськими вченими В. Бабіченком, В. Беседіним, М. Білик, В. Биковою, І. Бланком, В. Борисовою, Г. Висоцьким, В. Корнеєвим, І. Ожерельєвою, В. Опаріним, О. Орловим, І. Полтьєвою, О. Терещенком, В. Тропіною, М. Чумаченком, А. Чуписом, І. Шестовою та ін., а також зарубіжними дослідниками, такими як Р. Акофф, І. Ансофф, М. Алексеєва, В. Бочаров, Р. Брейлі, І. Брігхем та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Потреба у цілісній концепції фінансового планування спонукає до дослідження питання необхідності фінансового планування на підприємстві та дослідження проблем і перспектив розвитку фінансового планування в умовах розвитку національної фінансової системи і впливу світової економіки.

Метою дослідження є вивчення питання організації фінансового планування на підприємстві. Завданням є розглянути поняття фінансового планування, порядок розроблення фінансового плану, виділити проблеми організацій фінансового планування на підприємстві та запропонувати шляхи вдосконалення процесу планування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансова стабільність є важливою передумовою успішного ведення господарської діяльності. Вона формує імідж суб'єкта господарювання, є його візитною карткою. Тому підприємствам і організаціям необхідно постійно дбати про фінансову стабільність, вживати заходи для її зміцнення. У контексті фінансової стабільності фінансовому плануванню має відводитися особлива роль.

Фінансове планування як складова бізнес-планування є одним із найбільш ефективних інструментів менеджменту.

Проаналізувавши багато джерел, можна зробити висновок, що кожен автор пропонує своє визначення фінансового планування.

Литвин Ю. вважає, що планування – це процес розроблення і прийняття цільових установок кількісного та якісного характеру і визначення шляхів найефективнішого їх досягнення. Це установки, що розробляються у вигляді "дерева цілей" [1].

Гриньова В.М. зазначає, що "Фінансове планування – це процес визначення обсягів фінансових ресурсів за джерелами їх цільового використання та маркетинговими показниками діяльності підприємства в плановому періоді. Мета фінансового планування – забезпечення господарської діяльності підприємства необхідними джерелами фінансування" [2].

Зінь Е.: "Планування – це процес виконання цілей і шляхів їхнього досягнення. Воно охоплює всі рівні ієрархії управління підприємством" [3].

Теличко Р.К.: "Фінансове планування - це процес визначення обсягів фінансових ресурсів за джерелами формування та напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками діяльності підприємства в плановому періоді. Мета фінансового планування - забезпечення господарської діяльності підприємства необхідними джерелами фінансування" [4].

Таким чином, фінансове планування становить процес розроблення системи фінансових планів і планових (нормативних) показників щодо забезпечення розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності його фінансової діяльності у майбутньому періоді.

Фінансове планування - це технологія планування, обліку та контролю за грошима та фінансовими результатами. Фінансовий план - план діяльності та розвитку підприємства на визначений період, виражений у грошовій формі [5].

Значення фінансового планування полягає в тому, що воно дає можливість визначити життєздатність проекту підприємства за умов конкуренції і є інструментом одержання фінансової підтримки від зовнішніх інвесторів.

Основними завданнями фінансового планування на підприємстві є:

- забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності необхідними фінансовими ресурсами;
- установлення раціональних фінансових відносин із суб'єктами господарювання, банками, страховими компаніями;
- визначення шляхів ефективного вкладення капіталу, оцінка раціонального його використання;
- виявлення та мобілізація резервів збільшення прибутку за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів;
- здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів.

Фінансове планування дає змогу дати відповідь на такі конкретні питання:

- які грошові кошти може мати підприємство у своєму розпорядженні; які джерела їх надходження;
- чи достатньо фінансових ресурсів для виконання накреслених завдань;
- яка частина коштів має бути перерахована до бюджету, у позабюджетні фонди, банкам та іншим кредиторам;
- як повинні здійснюватися розподіл та використання прибутку на підприємстві;
- як забезпечується реальна збалансованість планових витрат і доходів підприємства на принципах самоокупності та самофінансування.

Виділяють чотири етапи фінансового планування на підприємстві (рис. 1).

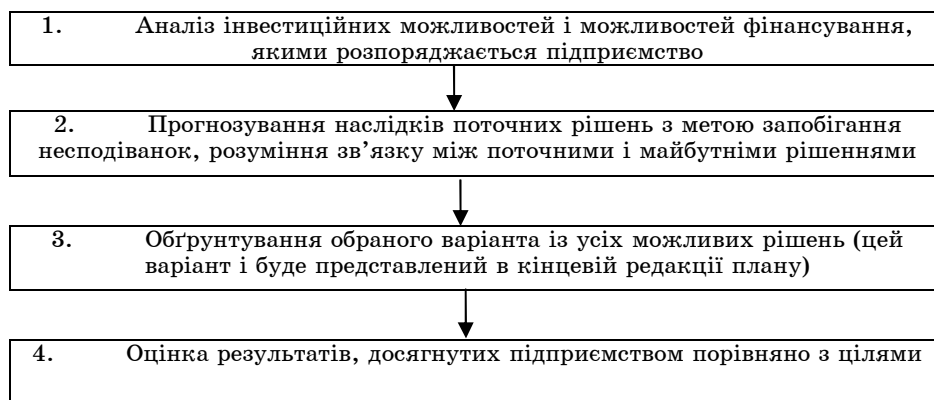

Рисунок 1 – Етапи фінансового планування на підприємстві [6]

Чотирьохетапний процес планування передбачає прийняття рішень і здійснення заходів, які на кожній стадії планування впливають на майбутнє підприємства. Тобто необхідно постійно на кожному етапі фінансового планування враховувати нову інформацію.

Вихідними умовами проведення фінансового планування є визначені стратегічні цілі та завдання підприємства на плановий період; результати проведення моніторингу господарсько-фінансової діяльності підприємства, його можливостей та проблем; вивчення зовнішнього оточення підприємства (держава, конкуренти, ринки факторів виробництва) та прогнозування його можливих змін. Результатом узагальнення цієї інформації є план господарської діяльності підприємства на майбутній період.

У ході фінансового планування спочатку розробляються фінансова політика та прогноз із окремих напрямків управління фінансами підприємства, необхідні для забезпечення виконання плану господарської діяльності. Це дає можливість визначити, з одного боку, потребу

підприємства в основному та оборотному капіталі, розмір можливих джерел формування капіталу (внутрішніх) та зовнішніх (позикових) – з іншого [4].

Послідовність складання фінансового плану може бути подана наступним чином (рис. 2).

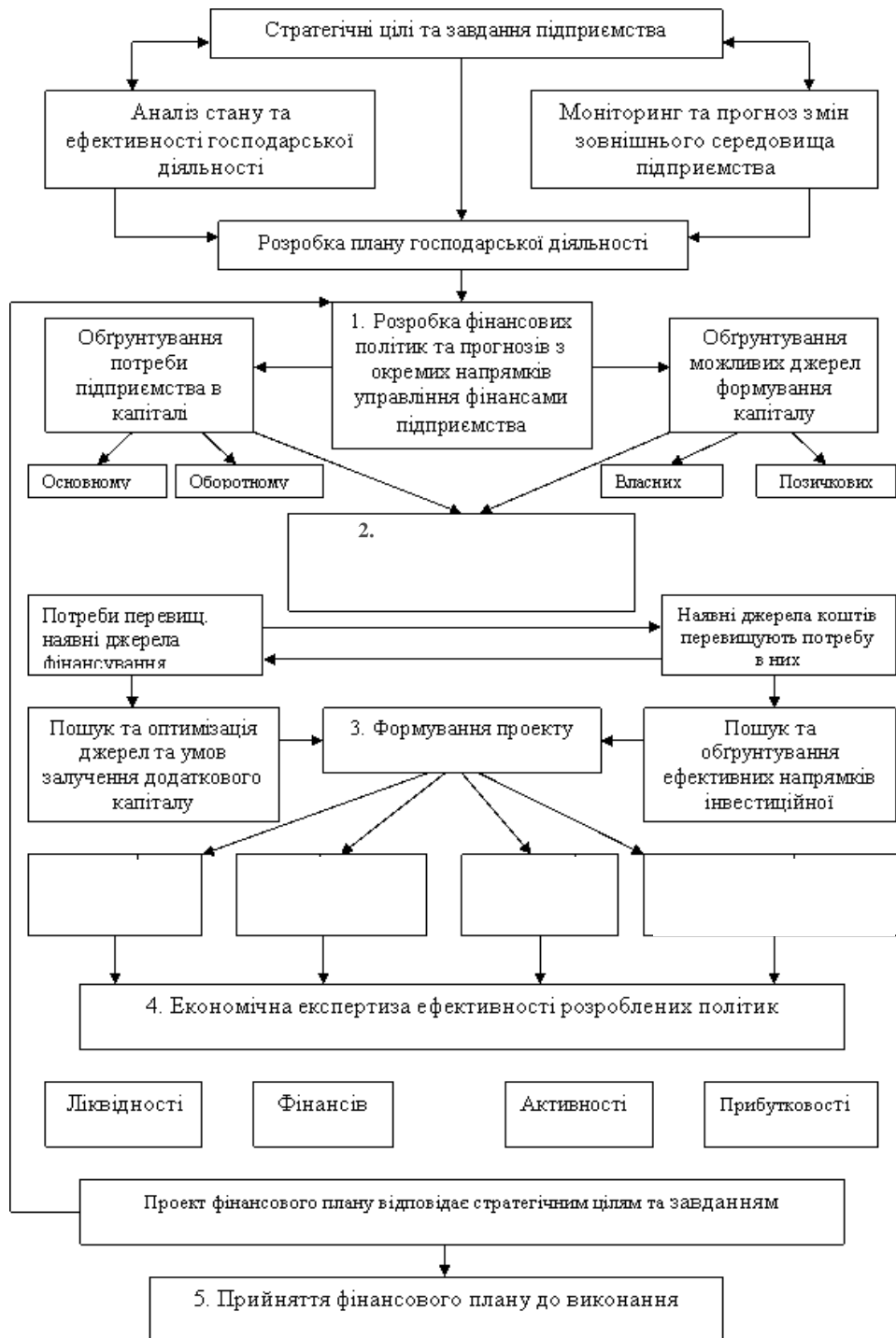

Рисунок 2 – Послідовність складання фінансового плану на підприємстві [4]

Планування повинне охоплювати всі сфери діяльності підприємства, а також усі етапи, дії та операції як господарських процесів, так і процесів управління (рис. 3). Якщо при плануванні щось випаде зі сфери уваги менеджера, то неминуче виникнення у цій ланці неузгодженості, і як наслідок цього - зривів або порушення фінансово-господарської діяльності підприємства.

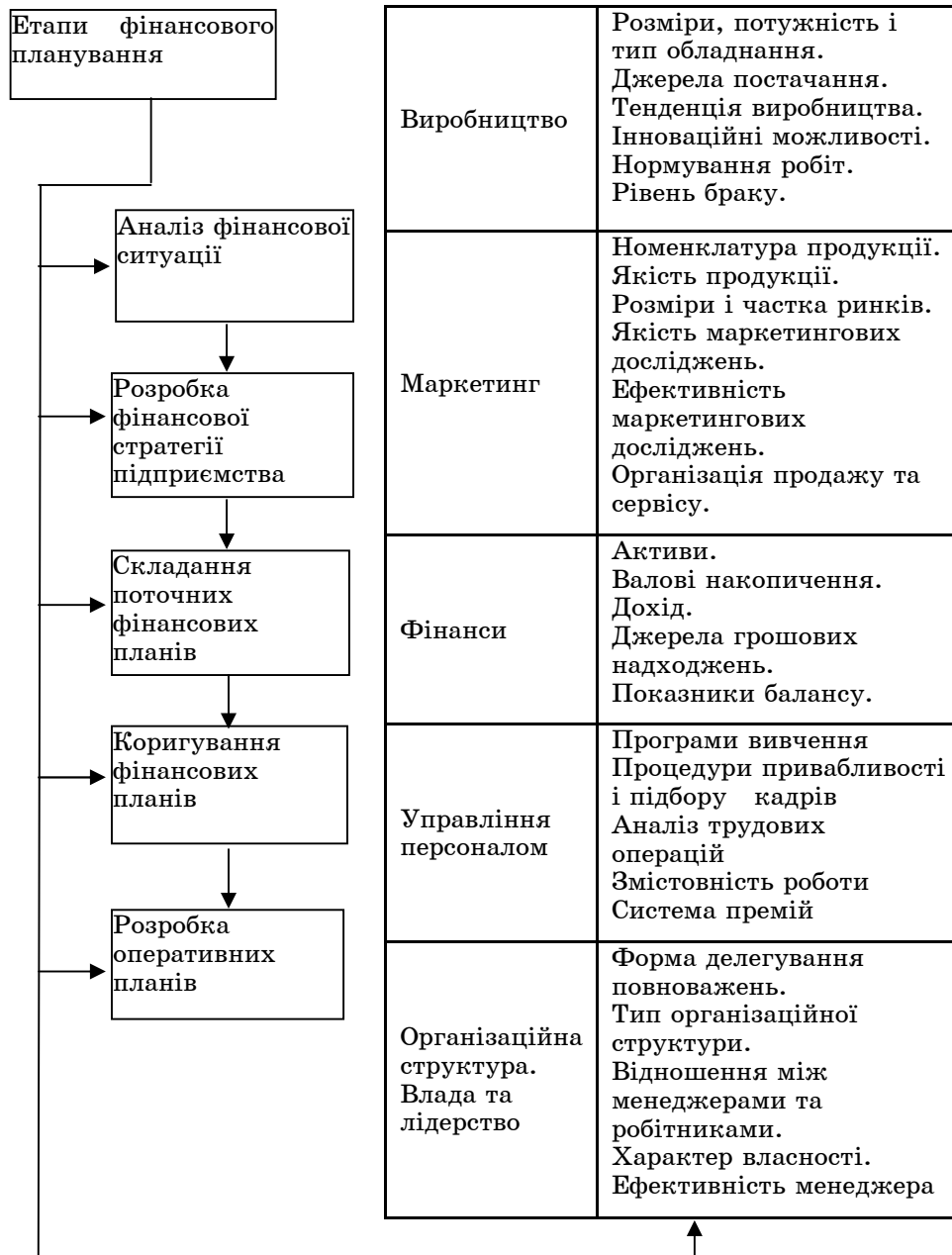

Рисунок 3 – Процес фінансового планування та його вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства

Коли потреба підприємства відповідає його фінансовим можливостям, необхідно перейти до безпосереднього формування проекту фінансового плану підприємства, основними розділами якого є:

- план доходів та витрат;
- план надходження та витрат грошових коштів;
- балансовий план;
- план формування та використання фінансових ресурсів.

У вищезазначених документах узагальнюються всі проведені раніше розрахунки щодо обґрунтування потреби підприємства в окремих видах коштів та джерелах їх покриття, а також забезпечується їх координація.

На наш погляд, побудова ефективної системи фінансового планування підприємства неможлива без створення відповідної фінансової служби, що займається розробленням та контролем за виконанням фінансових планів. Ураховуючи обсяги і складність завдань, що вирішуються на підприємстві, його фінансова служба може бути представлена (рис. 4):

- фінансовим управлінням — на великих підприємствах;
- фінансовим відділом — на середніх підприємствах;
- фінансовим директором або головним бухгалтером, який займається не тільки питаннями бухгалтерського обліку, але й питаннями фінансової стратегії - на малих підприємствах.

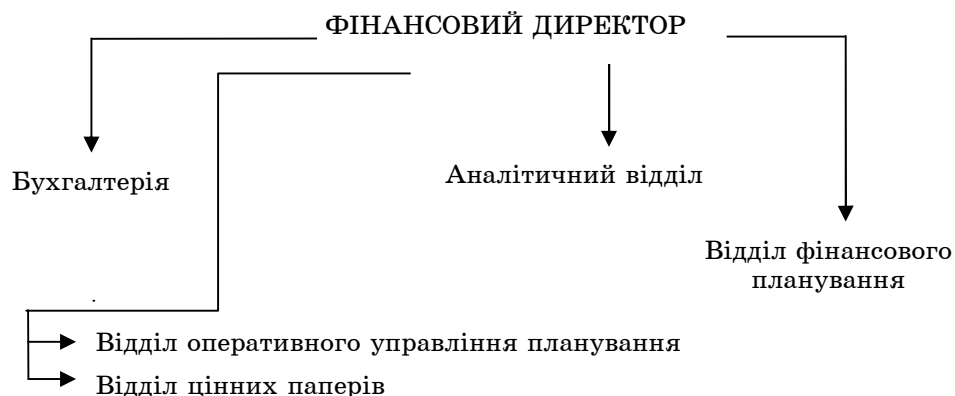

Рисунок 4 - Структура фінансової служби

На бухгалтерію покладаються обов'язки вести бухгалтерський облік підприємства та формувати його відкриту фінансову звітність відповідно до встановлених вимог та положень.

Аналітичний відділ зобов'язаний аналізувати й оцінювати фінансовий стан підприємства, виконання планових завдань з прибутку, обсягів виробництва та реалізації, підтримувати ліквідність і рентабельність підприємства.

Відділ фінансового планування розробляє плани та бюджети підприємства (баланс доходів і видатків, бюджет руху грошових коштів, баланс активів і пасивів тощо).

Оперативний відділ виконує збір рахунків, накладних, простежує їх оплату, забезпечує ефективні взаємовідносини з банками з приводу безготівкових розрахунків та отримання готівкових коштів, контрагентами - з приводу оплати товарів, послуг, вирішення спірних питань, державою - з приводу сплати податків, обов'язкових платежів, штрафів, пені та інших заходів економічного впливу на підприємство.

Відділ з роботи з цінними паперами займається формуванням й управлінням портфелем цінних паперів, забезпечує його ефективність із позиції доходності й ризику.

Функціонування будь-якої системи управління фінансами здійснюється в рамках чинних законодавчих актів і нормативної бази. У вітчизняній теорії та практиці питання фінансового планування як елемента управління діяльністю підприємством до цього часу недостатньо

розроблені. Частково це пояснюється тим, що функція планування тривалий час належала державі. Крім того, даються ознаки недосконалість правового, законодавчого, економічного регулювання в державі, а також нестабільність законодавчої бази, відсутність практичного досвіду у фахівців.

Таким чином, фінансове планування на підприємстві забезпечує його господарську діяльність фінансовими ресурсами, вирішує існуючі фінансові суперечності у фінансових відносинах, здійснює контроль за дотриманням фінансової дисципліни, націлене на подальший розвиток підприємства, досягнення його стратегічних цілей.

У сучасних умовах існує низка проблем, пов'язаних з організацією фінансового планування на підприємствах.

Проблеми, пов'язані з організацією системи фінансового планування на сучасних українських підприємствах, можна згрупувати за ступенем важливості [2]:

- нереальність фінансових планів;
- оперативність складання планів;
- прозорість планів для керівництва;
- відрив довгострокових планів від короткострокових;
- реалізація планів;
- комплексність.

Майже третина проблем пов'язана з нереальністю фінансових планів, що викликано, як правило, необґрунтованими даними щодо збуту, великої питомої ваги коштів у розрахунках, заниженими термінами погашення дебіторської заборгованості, надмірними потребами у фінансуванні.

Іншою проблемою є оперативність складання планів. Економічні служби й досі готують значну кількість не придатних для фінансового аналізу документів, а відсутність чіткої системи підготовки й передачі планової інформації з відділу до відділу, недостовірність інформації призводять до того, що навіть добре опрацьований план стає непотрібним, оскільки спізнюється до планового терміну.

Дві попередні проблеми неминуче викликають третю – «непрозорість» планів для керівництва. Це природний наслідок відсутності чітких внутрішніх стандартів формування фінансових планів. Дуже важливо, щоб укладачі бюджету брали участь у прийнятті його остаточного варіанта, а керівник не переглядав бюджет без ретельного аналізу міркувань підлеглого.

Порушення послідовності операцій планування може призвести до відриву довгострокових фінансових планів від короткострокових. Останні формуються за своїми законами і потребують розділу дефіцитних оборотних коштів підприємства за напрямками і проектами. Звичайно, зараз є підприємства, де ця проблема значною мірою розв'язана, але для більшості з них вона й надалі залишається актуальною.

Існує ще дві проблеми – реалізація планів та їх комплексність. Під реалізацією планів маємо на увазі ступінь їх виконання з точки зору забезпечення необхідними фінансовими і матеріальними ресурсами, відсутність дефіцитів. Комплексність планів означає, що, крім фінансових розділів плану за доходами і витратами, необхідні також реальні плани за прибутками та збитками, рухом заборгованості, плановим балансом. Усі вони повинні складатись у формі, зручній для керівників.

Дуже часто на підприємствах не формується плановий баланс і не аналізується його структура, не прогнозується динаміка зміни фінансової стійкості й ліквідності. Відсутність такого аналізу на етапі довгострокового планування істотно знижує його ефективність як інструменту управління підприємством. Фінансовий план лише тоді стане

реальним інструментом управління компанією, коли його виконання можна буде оперативнo контролювати [2].

Равенков А. вважає, що найважливішим елементом забезпечення фінансової стійкості підприємства та вирішення проблем, пов'язаних із процесом планування у короткостроковому періоді, є система бюджетування [6].

Процес бюджетування – це цикл із прямим (від розроблення стратегії до складання планів і контролю за їх виконанням) і зворотним (від оцінки результатів виконання до коригування планів) зв'язками. Кінцевим результатом процесу планування є розроблена система довгострокових, поточних і оперативних планів. План містить основні параметри діяльності підприємства в цілому, його підрозділів і філій, які мають бути забезпечені фінансовими ресурсами до кінця планового періоду [6].

Бюджетування - це планування майбутніх операцій підприємства, подане у вигляді системи бюджетів. Бюджетування на підприємстві виражає основний зміст сучасної технології фінансового планування. Воно забезпечує можливість розробляти і контролювати виконання плану, оперативнo оцінювати відхилення фактичних показників від планових. Цей процес оперативного прийняття управлінських рішень і коригування поточних дій виражає основну вимогу до ефективності системи управління фінансами у динамічному економічному середовищі. Бюджетування передбачає розроблення таких документів (рис. 5):

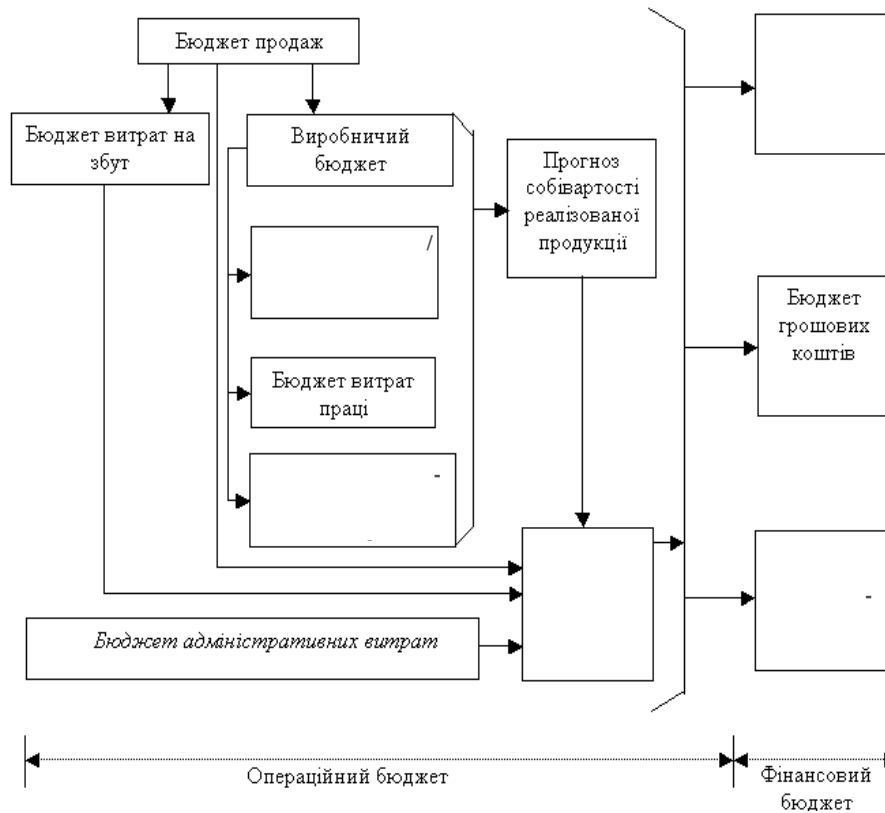

Рисунок 5 – Структура бюджету підприємства [7]

Роль бюджетування в діяльності вітчизняних підприємств полягає перш за все у визначенні, як, де і коли необхідно використовувати

ресурси, щоб забезпечити зростання ефективності діяльності підприємства. Не існує критерію, який би був спроможний оцінити, чи спрямований розроблений бюджет на прибуткову та ефективну діяльність підприємства. Але необхідно визначити не лише те, наскільки доходи перевищують витрати, а чим виправдане це перевищування і наскільки наступний бюджет є більш ефективним за попередній, наскільки запропоновані заходи підвищують ефективність використання ресурсів та витрат підприємства.

Для оцінки спроможності бюджету підвищувати ефективність виробництва перш ніж він почне працювати, у практиці підприємств застосовують критерій оцінки ефективності бюджету. Цей критерій побудовано на взаємозалежності ресурсомісткості та витратомісткості кінцевих результатів діяльності підприємства у базовому і розрахунковому періодах [8]:

$$E = \sum_{t=2}^{T-1} (PBM_t - PBM_{t+1}) \times KP_{t+1} \times K_{i+1,i} \rightarrow \max,$$

де PBM_t – ресурсомісткість та витратомісткість кінцевих результатів діяльності підприємства у базовому періоді, у момент часу t , грн/грн;

PBM_{t+1} – ресурсомісткість та витратомісткість кінцевих результатів діяльності підприємства у розрахунковому періоді, у момент часу $t+1$, грн/грн;

KP_{t+1} – кінцеві результати виробництва (обсяг товарної, реалізованої продукції, вартість виконаних робіт чи наданих послуг) у момент часу $t+1$, грн;

$K_{t+1,i}$ – коефіцієнти ефективності використання відповідних ресурсів та витрат i у момент часу $t+1$.

Зазначений критерій може набувати значення більше, менше або дорівнювати нулю. Правила оцінки результатів розрахунків такі. Якщо $E > 0$, то отримана в результаті розрахунків величина означає резерви ефективності використання ресурсів та витрат підприємства. Підприємству, так би мовити, не потрібно додатково залучати ресурси для забезпечення зростання обсягів виробництва. Одночасно сама величина ($E > 0$) свідчить про кількісне зростання ефективності виробництва. За таких умов у бюджет підприємства закладається зростання ефективності виробництва і він відповідає встановленим параметрам. Якщо $E < 0$, у плановому періоді буде не виправдано, без зростання обсягів виробництва, залучено ресурси та здійснено витрати.

Фінансове планування у формі бюджетів забезпечує такі переваги:

- за умов щомісячного розроблення бюджетів структурних підрозділів підприємства більш реальним стає визначення обсягів та структури доходів і витрат;
- зменшуються витрати робочого часу персоналу економічних служб підприємства за рахунок мінімізації кількості показників бюджету;
- значну самостійність отримують структурні підрозділи у витратах коштів на оплату праці в межах затверджених бюджетів;
- раціонально використовуються фінансові ресурси підприємства.

При складанні бюджетів структурних підрозділів і служб підприємства доцільно дотримуватися принципу декомпозиції. Цей принцип полягає в тому, що кожен бюджет більш низького рівня є деталізацією бюджетів більш високого рівня, тобто бюджети цехів і відділів входять у зведений (консолідований) бюджет підприємства [3].

Застосування бюджетної системи дасть можливість підприємствам досягти:

- поліпшення оперативного управління, зокрема збалансованості надходжень і витрачання коштів підприємства;
- зростання продажу та оптимізації витрат за рахунок маневрування ресурсами підприємства;
- поліпшення управління борговими зобов'язаннями та інвестиціями;
- оптимізації структури дебіторської та кредиторської заборгованості;
- створення надійної бази для оцінки ефективності роботи кожного з підрозділів підприємства, а також його фінансового стану в цілому;
- швидкого реагування на зміни у зовнішньому середовищі.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи наше дослідження, можна стверджувати, що на сьогодні фінансове планування є одним із альтернативних фінансових інструментів, яке використовується підприємствами для налагодження фінансової діяльності та підвищення власної рентабельності та платоспроможності як одних із найбільш важливих показників міцного фінансового стану суб'єкта господарювання.

Приділяючи більше уваги фінансовому плануванню, можна досягти зміцнення фінансової стабільності підприємства за умови виконання прогнозованих бюджетом обсягів операційної та інвестиційної діяльності на засадах фінансової стійкості, створення передумов для отримання чистого прибутку, достатнього для самокупності та самофінансування підприємства.

SUMMARY

PROBLEMS AND PROSPECTS OF FINANCIAL PLANNING AT THE ENTERPRISE

*Kirsanova T.A., Dyachenko N.A.,
Sumy State University, Sumy*

This article is devoted to the research necessary for financial planning, which in a market environment promotes correct and effective provision of financial resources of the enterprise. Today almost every company is in a situation of uncertainty and insecurity, as the country's economy is changing and no one is immune from the economic risks. Financial planning may become the alternative that will promote economic growth and the relative security of enterprises.

Key words: *plan, financial plan, financial planning, the effectiveness of financial planning.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Литвин Ю. О. Фінансове планування на підприємствах в сучасних умовах / Ю. О. Литвин, В. І. Матвійчук // Актуальні проблеми розвитку фінансово-кредитної системи України. - Донецьк, ДонНТУ, 2009. - С. 67-85.
2. Гриньова В. М. Фінанси підприємств: навч. посібник. - К.: Знання – Прес, 2004.
3. Зінь Е. А. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. / Е. А. Зінь, М. О. Турченко. - К.: Професіонал, 2004.
4. Теличко Р. К. Фінансове планування на малих та середніх підприємствах / Р. К. Теличко // Фінанси України. - 2007. - № 8. - С. 14-16.
5. Гончар В. Перспективи розвитку та шляхи вдосконалення фінансового планування в сучасних умовах / В. Гончар // Фінанси України. - 2007. - № 4. - С. 1-5.
6. Равенков А. Фінансове планування на підприємстві / А. Равенков // Проблеми теорії та практики управління. - 2006. - № 4. - С. 72-78.
7. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. / О. О. Терещенко. - К.: КНЕУ, 2003.
8. Білик М. Д. Бюджетування у системі фінансового планування / М. Д. Білик // Фінанси України. - 2004. - № 3. - С. 97-109.

Надійшла до редакції 28 квітня 2011 р.